

ÜRDÜN'DE İSLAM HUKUKU ALANINDA HAZIRLANAN DOKTORA TEZLERİNİN
TASNİFİ

CLASSIFICATION OF DOCTORAL THESES IN THE FIELD OF ISLAMIC LAW IN JORDAN

BEKİR SITKI KOMAN

[Yüksek Lisans, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis ABD
Master Student, Ondokuz Mayıs University Faculty of Divinity,
Department of Hadith
bekiryksklsns@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7316-9235>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliř Tarihi / Received: 20 Eylül/September 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 29 Eylül/ September 2021

Yayın Tarihi / Published: 30 Eylül / September 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül/September

Yıl / Year: 2021 Sayı – Issue: 12 Sayfa / Pages: 73-93.

Atıf/Cite as: Koman, Bekir Sitki. “Ürdün’de İslam Hukuku Alanında Hazırlanan Doktora Tezlerinin Tasnifi – Classification of Doctoral Theses in the Field of Islamic Law in Jordan”. İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi- Journal of Islamic Sciences Researches 12 (Eylül-September 2021): 73-93.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediğı teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software. <http://www.islambilimleri.com>

Copyright © Published by Journal of Islamic Sciences Researches, Samsun, Turkey. All rights reserved.

ÜRDÜN'DE İSLAM HUKUKU ALANINDA HAZIRLANAN DOKTORA TEZLERİNİN TASNİFİ

Öz: Ortadoğu'nun önemli ülkelerinden Ürdün'de İslami ilimler alanında birçok çalışma yapıldığı bilinmektedir. Bu makalede Ürdün'de önemli akademik çalışmalarıyla temayüz eden el-Ürdüniyye, el-Yermük, Âli Beyt Üniversiteleri, Dünya İslami İlim ve Eğitim Üniversitesi, Mute Üniversitesi ve Amman Arap Üniversitesi hakkında tanıtım mahiyetinde kısa bilgiler verilmiş, bu üniversitelerde 1980-2009 yılları arasında İslam Hukuku alanında hazırlanan doktora tezlerinin genel tespit, inceleme, tasnif ve değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Makalede klasik üçlü – ibadât, muamelât ve ukubât tasnif ile beraber İslam hukukunun günümüz taksimi de göz önünde bulundurulmuş, hangi konularda daha fazla doktora düzeyinde çalışma yapıldığı, hangi konularda eksik kaldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ürdün, İslam Hukuku, Ürdün Üniversitesi, Yermük Üniversitesi

CLASSIFICATION OF DOCTORAL THESES IN THE FIELD OF ISLAMIC LAW IN JORDAN

Abstract: It is known that many studies have been carried out in the Islamic sciences in Jordan, one of the important countries of the Middle East. In this study, we give brief and concise information about the Universities of Jordan, al-Yarmouk, Al Al-Bayt, World Islamic Science and Education, Mutah, and Amman Arab University, which stand out with their important academic studies in Jordan. Then we attempt to look at, investigate, classify, and evaluate the doctoral theses prepared in the field of Islamic Law at these universities. In the article, together with the classical tripartite division of Islamic law -ibadat, muamalat, uqubat-, the contemporary classification is also taken into consideration. It has been tried to determine which subjects are more studied at the doctorate level and which parts are missing.

Keywords: Jordan, Islamic Law, University of Jordan, Yarmouk University

Giriş

Bu çalışmada ulaşılabildiğimiz kadarıyla Ürdün'deki farklı üniversitelerde İslam hukuku alanında doktora düzeyindeki çalışmalar tespit ve tasnif edilmeye çalışılmıştır. Makalenin amacı ülkede İslam hukukunun hangi dallarına ne ölçüde ağırlık verildiğini hangi kısımlarında ne kadar çalışma olduğunu tespit etmektir.

1. Ürdün'de Yükseköğretim

Ürdün'de 2017 yılı verilerine göre 10 devlet üniversitesi, 21 özel üniversite bulunmaktadır. Bunlardan altısında İslam hukuku alanında doktora düzeyinde çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Bunları sırayla ele alalım:

1.1. Ürdün Üniversitesi

Bu üniversite 1962 yılında başkent Amman'da kurulmuştur ve Ürdün'ün ilk üniversitesidir. 24 fakültesi ve bu fakültelelere bağlı lisans düzeyinde 94 bölüm ve 250 akademik program bulunmaktadır. Üniversitenin yüksek lisans düzeyinde 111, doktora düzeyinde ise 38 farklı programı bulunmaktadır.

Üniversitenin kurulduğu 1962'den 2015 yılına kadar yaklaşık 200 binden fazla öğrenci mezun olmuştur. Londra merkezli yükseköğretim derecelendirme kuruluşu QS'in Dünya

üniversiteleri sıralamasına göre Ürdün Üniversitesi dünyanın ilk 600 ve Arap ülkelerinin ilk 10 üniversitesi arasına girmiştir.¹

Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi, Ürdün'deki ilk Şeriat Fakültesi olarak 1964 yılında Amman'da Cebel Lüveybde bölgesinde açılmış ve aynı yıl öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 1971 yılında Ürdün Üniversitesinde Şeriat Fakültesinin açılmasıyla beraber kurulan ilk şeriat fakültesi İslami İlimler Fakültesi olarak değiştirilmiştir

2017 yılı verilerine göre fakültede 1630 kız, 1069 erkek olmak üzere toplam 2699 kayıtlı öğrenci bulunmakta idi. Öğrenci sayısı üniversitenin %6'sını oluşturmaktadır. Fakültenin öğretim üyesi sayısı ise 84'tü.²

Fakültenin İslam Ekonomisi ve Finansı, Fıkıh ve Usûlü ve Usûlü'd-Din isimli üç bölümü vardır.

1.2. Âli Beyt Üniversitesi

Üniversite 1992 yılında Mafrak şehrinde kurulmuştur. 2017 verilerine göre Üniversite bünyesinde 12 fakülte bulunmaktadır. Bu fakültele ait lisans düzeyinde toplamda 39, yüksek lisans düzeyinde 36, doktora düzeyinde ise 2 program vardır. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı 21 bin 450'dir.³

Şeriat Fakültesi Fıkıh ve Kanun Araştırmaları bölümü adı altında 1994 yılında kurularak aynı yıl eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. 2011 yılında fakültenin ismi Şeriat Fakültesi olarak değiştirilmiştir. Lisans düzeyinde fakültenin Usûlü'd-Din ve Fıkıh ve Usûlü olmak üzere iki bölümü vardır. Fakültenin yüksek lisans düzeyinde toplam beş programı bulunmaktadır.⁴

1.3. Yermük Üniversitesi

Başkent Amman'a 75 km. uzaklıkta ülkenin kuzeyinde bulunan İrbit şehrinde yer almaktadır. Yermük Üniversitesi Ekim 1976 da açılmış ve aynı yıl 640 öğrenci ile eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Üniversitede toplam 15 fakülte, bu fakültele bağlı lisans düzeyinde 62 program bulunmaktadır. Yüksek lisans düzeyinde 13 fakültede tezli ve tezsiz 67 program, doktora düzeyinde ise üç fakültede toplam 16 program faaliyet göstermektedir.⁵

Ürdün'de şer'i yükseköğretim hedeflerini gerçekleştirmek üzere 1990'da kurulmuştur. Fakültede Fıkıh ve Usûlü, Usûlü'd-din, İslami Bilimler ile İktisat ve İslami Bankacılık bölümleri vardır. Lisans yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışmalara olanak sağlamaktadır.⁶

1.4. Dünya İslami Bilim ve Eğitim Üniversitesi (WISE Üniversitesi)

Amman'da 2008 yılında kurulan bir İslam üniversitesidir. Ürdün Yüksek Öğretim ve Bilim Bakanlığı tarafından akredite edilmiştir. Bünyesinde 9 fakülte ve 25 bölüm bulunmaktadır. Üniversite, Arap Dili ve Ulus Kimliği Konferansının daimi merkezidir.⁷

¹ Aydın, Yusuf, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2019, s. 39.

² Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, s. 49.

³ Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, s. 41.

⁴ Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, s. 53.

⁵ Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, s.40.

⁶ <https://sharia.yu.edu.jo/index.php/homear/2018-07-24-10-39-59> (14.05.2020)

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/World_Islamic_Sciences_and_Education_University, (14.05.2020)

Üniversitenin 2000 yılında kurulan Usûlî'd-Din Fakültesin'deki Fıkıh ve Usûlü bölümünün 2008'de müstakil bir fakülte olarak kurulmasıyla inşa edilmiş ve 2008-2009 akademik yılının ilk yarısında öğretim hayatına başlamıştır. Fakültede Fıkıh ve Usûlü ile Mukayeseli Hukuk olmak üzere iki bölüm, lisans düzeyinde 3, yüksek lisans düzeyinde 4, doktora düzeyinde 4 program bulunmaktadır.⁸

1.5. Mûte Üniversitesi

Ürdün'ün güneyinde bulunan Kerak şehrinde 1981 yılında kurulmuştur. Mûte Üniversitesi sivil ve askeri olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Askeri kısım 1984 yılında, sivil kısım ise 1986 yılında eğitim öğretime başlamıştır. Mûte Üniversitesi Ürdün'de kurulan üçüncü devlet üniversitesidir. Üniversitede 2017 yılı itibari ile 13 fakülte 50 bölüm ve toplamda 92 program bulunmaktadır. Bu programların 51'i lisans, 33'ü yüksek lisans, 8'i ise doktora programıdır.⁹

1999 yılında açılan fakülte daha önce Edebiyat fakültesinin bir bölümü olarak İslam Araştırmaları ve Şeriat adı altında faaliyet göstermekteydi. Şu an Şeriat Fakültesinin lisans düzeyinde Usûlü'd-Din, Fıkıh ve Usûlü olmak üzere iki bölümü bulunmaktadır. Her iki bölümün de yüksek lisans, Usûlü'l-Fıkıh bölümünde ise doktora programı bulunmaktadır.¹⁰

1.6. Amman Arap Üniversitesi

24.11.1997 tarihinde Amman Arap Üniversitesi Lisansüstü Çalışmalar adı altında lisansüstü eğitim konusunda uzmanlaşmış bir özel üniversite olarak kurulmuştur. Akademik çalışma 1999/2000 akademik yılının ikinci döneminin başında başlamıştır.¹¹

2. Ürdün'de İslam Hukuku Alanında Hazırlanan Doktora tezleri

Fıkıh ibadet ûkûbat ve muamelata ait şer'î hükümlerin hey'et-i umumiyyesidir.¹² Fıkıh ilminin bir dalı, fûru (tatbiki hukuk), diğer dalı ise usûl (nazari hukuk)'tur. Fıkıh denilince genellikle bu ilmin fûru dalı kastedilir.¹³ Çalışmamızda önce usûl, daha sonra fûru fıkıhı konu alan tezler incelenecektir.

2.1. Fıkıh Usûlü (İslam Hukuk Metodolojisi) Alanında Yapılan Çalışmalar

Temel İslâmî ilimlerden biri olan usûlü'l-fıkıh "icmâlî delilleri ve fıkıh istinbatına ulaştırın kaideleri bilmek" şeklinde tanımlanır.¹⁴ İcmâlî deliller, dinî hükümlerin meşruiyet kaynağını teşkil eden asılların tümünü, fıkıh istinbatına ulaştırın kaideler de bu delillerden fikhî hükümlerin çıkarılmasında izlenecek kural ve metotları (menhec-menâhic) ifade eder. Fıkıhın esas ve temeli, aynı zamanda İslam fikhını kavrama ve araştırma yöntemidir.¹⁵

Araştırmamızda ulaşılabildiğimiz kadarıyla Ürdün'de İslam Hukuk Metodolojisi alanında doktora düzeyinde Medeni hukuk konularında hükümlerin sübutunda ve değişiminde ta'lil ve

⁸ <https://www.wise.edu.jo/ar/content/القانون للشرعية نوح القضاة الشيخ كلية>.12.05.2020

⁹ Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, s.40.

¹⁰ Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, s.50.

¹¹ <https://www.aau.edu.jo/en/page/introduction>.31.05.2020

¹² Ömer Nasuh Bilmen, *Hukuki İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, ty, c.1, s.14.

¹³ Fahrettin Atar, *Fıkıh Usulü*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2006, s. 2.

¹⁴ İbrahim Kâfi Dönmez ve Asım Cüneyd Köksal, "Usûl-i Fıkıh", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, XXXII, s. 201.

¹⁵ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2019, s. 144.

taabbüdüliğin rolü,¹⁶ modern tenkitlerin fikhî tercihlere etkisi,¹⁷ dört mezhep imamının kıraat farklılıkları ve istinbatlarına etkisi,¹⁸ fıkıh usulünün ana başlıkları¹⁹ şer'î hükümün kaynağını belirlemede makâsıd-i şerianın rolü,²⁰ şeriat ahkâmında kural dışı içtihat ve önemi,²¹ nass olmayan yerde hukuki içtihadın şeriat ve hukuktaki uygulama alanı,²² tekmi maslahatlar,²³ fakihlerin ihtilafında fıkhi farklar,²⁴ istihsan ile delillendirmek ve günümüz İslami girişim işlemlerinde kullanımı,²⁵ Hanbelilerde 5 büyük esas,²⁶ fıkhıta yeni usuller geliştirmek,²⁷ usulcülere göre tahsini maslahatlar,²⁸ Şafii Usulünde ihtilafı meseleler,²⁹ "ed-Def' evla mine'r-Ref'" kaidesi,³⁰ ispat yönünden tercih ve tearuz karşılaştırmalı hukuki inceleme,³¹ günümüz usulcülerine göre usulü fıkıhın modernize etmenin kuralları uygulamalı inceleme,³² kesinliklerin ihtilafı,³³ modern fıkhi içtihatta yöntem,³⁴ birbirine benzer iki şeyle amel,³⁵ mana ile rivayetin

- ¹⁶ Safiyye Ali Ahmet eş-Şer', *Eseru't-Te'abbüdi ve't-Ta'lıl fi Sebati'l-Ahkâm ve Tağyirihâ fi Mesaili'l-Ahvâli's-Şahsiyye Diraseten Tesliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ¹⁷ İsra Hüseyin Mustafa, *Eseru'n-Nakdi'l-Hadisîy fi't-Tercihî'l-Fıkhi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ¹⁸ Muhammed Abdullah Abdulkadir, *Kıraatü'l-Eimmeti'l-Fukahai'l-Erbaa ve Eseruha fi İstinbatihim li'l-Ahkami'l-Fıkhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ¹⁹ Muhammed Mustafa es-Samadi, *Mealimi Usuli'l-Fikh fi't-Terbiyeti'l-İslamiyye ve Müessesatüha'l-İ'lamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²⁰ Abdullah Abdulkadir Kuveydir, *Eseru Mekasidi's-Şeria fi Tahdidi Menati'l-Hükmi's-Şeria Tahricen Tenkihan ve Tehkiken*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ²¹ Ömer Muhammed Mune, *El-İctihadü'l-İstisnai ve Ehemmiyetühü fi Tenzili'l-Ahkami's-Şeria*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ²² Salih Halit eş-Şekirat, *El-İctihadü'l-Kazai fi Ma La Nassa fihî ve Tatbikatuhu fi's-Şeria ve'l-Kanun*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ²³ Falih Mazin Falih, *El-Mekasidu't-tekmiliyye ve Tatbikatuhâ'l-Fıkhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2019.
- ²⁴ Faysal Fellah el-Havamide, *El-Furuki'l-Fıkhiyye ve Eseruha fi İhtilafi'l-Fukaha*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ²⁵ Salih Mahmut Salih Cabir, *el-İstidlal bi'l-İstihsanî'l-Usûli ve Tatbikatuhu fi Sıyegi'l-İstismari'l-İslamiyyeti'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2000.
- ²⁶ Yusuf İbrahim el-Mezru', *El-Kavaidü'l-Fıkhiyyetü'l-Hamsü'l-Kübra inde'l-Hanabile*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ²⁷ Raşid İbrahim Er-Reşide, *İhdasi'l-Kavli'l-Cedid inde'l-Usuliyyin ve Eseruhu fi'l-İctihad ve'l-Hilaf*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ²⁸ İsa Muhammed el-Kavaseme, *El-Mesalihu't-Tahsiniyye inde'l-Usuliyyin ve tatbikatuhâ'l-Fıkhiyyetü'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ²⁹ Abdülmümin Mürşid el-Yusufi, *El-Mesaili'l-Usuliyyeti'l-Hilafiyye inde's-Şafiyye ve Eseruha'l-Fıkhi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.
- ³⁰ Ahmed Musa Abdurrahman, *Kaidetü "ed-Def' evla mine'r-Ref' " ve tatbikatuhâ'l-Fıkhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ³¹ Selim Ali Müslim er-Rucub, *et-Tearuz ve't-Tercih fi Tarfi'l-İsbat Diraseten Fıkhiyyeten Kanuniyyeten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ³² Hüseyin Yusuf Muhammed el-Ubeydili, *Kavaidü Menheci't-Tecdid fi Usûli'l-Fikh inde'l-Muasirin Dirasten Nazariyyeten Tatbikiyyeten Arz ve Nakd*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ³³ İkab Hasan Hüseyin, *Muhalefetü'l-Kat'ıyyat inde'l-Usuliyyin ve'l-Fukaha*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ³⁴ Arif İzzeddin Hasune, *Menahicü'l-İctihadi'l-Fıkhi'l-Muasır*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ³⁵ Meryem Ali Fellah, *El-Amel bi Şibheyni inde'l-Usuliyyin ve tatbikatuhâ'l-Fıkhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.

fıkha etkisi,³⁶ fıkhi görüşlerde tek kalmak,³⁷ maslahat ve birbirine zıt zarar durumları arasında tercihte ölçü ve günümüz hukuki uygulamaları³⁸ gibi konularda çalışma yapıldığını tespit ettik.

Hazırlanan doktora tezlerinde modern fıkıh usulü, maslahat ve içtihat gibi usulle ilgili önemli konulara değinilmekle birlikte usul alanındaki tezlerin sınırlı sayıda olduğu; özellikle İslam hukuk metodolojisinin ana konularını oluşturan fıkhi kavramlar, istinbat, içtihat gibi bölümlerde eksik kalındığı görülmektedir.

2.2. Fürû Fıkıh Alanında Yapılan Çalışmalar

Fıkıhın ikinci ana başlığı olan fûru fıkıhla kastedilen, usûl kaidelerine göre kaynaklardan çıkarılıp ortaya konan hükümlerdir. Yani müctehidin usûl-i fıkıh ile ortaya koyduğu hükümler, fûru fıkıhı ifade eder.³⁹

Fürû fıkıh klasik eserlerden çağdaş teliflere kadar ana hatlarıyla ibadât, muamelât ve ukubât olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiş ve daha sonra her bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Biz de çalışmamızda bu üçlü sınıflandırma üzere ilerleyeceğiz.

2.2.1. İbadât Alanında Yapılan Çalışmalar

İbadet; yapılmasında sevap olup güzel niyetle ve Allah-u Teâlâ'ya tazimle işlenen şeran belirlenmiş bulunan fiillerdir.⁴⁰ İbadet konuları klasik fıkıh kitaplarının genel olarak ilk bölümlerinde yer alır ve bunlar temizlik (abdest teyemmüm gusül vb.) namaz, oruç, zekât, hac, kurban, bazen de nikâh veya cihat şeklinde sıralanır.⁴¹

Yaptığımız mütevazı araştırmada Ürdün'de mezkûr üniversitelerde ibadetler alanında çalışılmış sınırlı sayıda doktora tezine rastlayabildik. Bu tezlerin konusu İslam fıkında bedeni ibadetleri bozan şeyler ve günümüz uygulamaları,⁴² borçların zekâtı ve günümüz uygulamaları,⁴³ İslam fıkında şirketlerin zekâtı,⁴⁴ gayrimenkullerin zekâtı kapsamı ve fıkhi

³⁶ Abdülhadi Abdullah, *Er-Rivaye bi'l-Mana ve Eseruha'l-Usuliyye ve'l-Fikhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.

³⁷ Eymen Halil Ebu'l-Melal, *El-İnfirad fi'l-Akvali'l-Fikhiyye diraseten tahliliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

³⁸ Yunus Muhyiddin Faiz el-Estal, *Mizanü't-Tercih fi'l-Mesalih ve'l-Mefasidi'l-Müteariza mea Tatbikati Fikhiyye Muasira*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1996.

³⁹ Bünyamin Gümüş, Muhammed bin Suud Üniversitesinde İslam Hukuku Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Genel Değerlendirmesi, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun, 2019, Sayı: 8, s. 90.

⁴⁰ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 211.

⁴¹ Ferhat Koca, "İbadet", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, XVIII, s. 242.

⁴² Cihat Salim eş-Şerefat, *Müfsidatü'l-İbadat'il-Bedeniyye ve Tatbikatuha'l-Muasira fi'l-Fikhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.

⁴³ Selim bin Salim bin Said Âli Sani, *Zekatu'd-Düyun ve Tatbikatuha'l-Muasira*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.

⁴⁴ Hannan Abdurrahman ebu Meh, *Zekatü's-Şerikat fi'l-Fikhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

hükümleri,⁴⁵ bağışlar konusunda ayrıntılı inceleme ve bu çerçevede yeni gelişmeler,⁴⁶ gayrimüslimlere iyilikte bulunmak,⁴⁷ vacibin düşmesidir.⁴⁸

Alanda ciddi bir eksikliğin olduğu görülmüştür. Kanaatimize göre bunun sebebinin ülkenin sosyal ve mali faaliyetlerine bağlanmalıdır. İlerde de görüleceği gibi doktora tezleri adalet ve mali konularda yoğunlaşmıştır.

2.2.2. Özel Hukuk Alanında Yapılan Çalışmalar

2.2.2.1. İslam Aile Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

İslam Aile Hukuku İslam'a göre aileden, aileyi oluşturan kişilerin hak ve hukukundan, birbirlerine karşı görevlerinden bahseden hukuk dalıdır.⁴⁹ Evlenme, vesayet, velayet, boşanma vb. gibi aile hukukuna ilişkin hükümler ele alınır.⁵⁰

Klasik eserlerde nikâh bahsi altında incelenen aile hukuku sonraki yüzyıllarda ise "Ahvâl-i Şahsiyye" ismiyle müstakil eserler şeklinde araştırılıp neşredilmiştir.⁵¹

Ürdün'de yukarıda ismi zikredilen üniversitelerde İslam Aile Hukuku alanında; kadının şiddetten korunması,⁵² aile hukuku konularında salgın hastalıkların etkileri,⁵³ mal paylaşımı,⁵⁴ baba ve oğul arasında haklarda hadlerin aşımı,⁵⁵ Medeni hukuk yargılamalarında din farklılığı ve sonuçları İslam Fıkhi ve Cezayir Aile hukuku karşılaştırması,⁵⁶ Mehir davaları⁵⁷, Hukuk ve İslam fıkhi ışığında evlilik ve çocuk haklarında yeterliliğin ihlal edilmesi,⁵⁸ Okul öncesi ve anaokulu dönemlerindeki çocukların İslam'da ve uluslararası anlaşmalardaki haklarının,⁵⁹

⁴⁵ Hüseyin Velid Muhacene, *Zekatu'l-Akar Mefhumu ve Ahkamuha'l-Fikhiyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

⁴⁶ Temam Abdullah el-Assaf, *Et-Te'sili'l-Fikhi li'l-Ameli'l-Hayri ve'l-Müstecidatü't-Tadiratü aleyha Diraseten Tesliyyeten Tahliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.

⁴⁷ Vühdan Hasan Abdurahman Hüseyin, *el-Ameli'l-Hayri mea Ğaryi'l-Müslimin Diraseten Fikhiyyeten Tesliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.

⁴⁸ Abdullah Muhammed Amir, *Sukutu'l-Vacib inde'l-Usuliyin ve Tatbikatühü'l-Fikhiyye fi Eboabi'l-İbadat*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.

⁴⁹ Erdoğan, *Fıkah ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 18.

⁵⁰ Erdoğan, *Fıkah ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 421.

⁵¹ Örnek; Muhammed Muhyiddin Abdülhamit, *el-Ahvali's-Şahsiyye fi Şeriatil-İslamiyye*, Mektebetü'l-Hanefiyye, İstanbul.

⁵² Sirin Üsâme Muhammed, *Hımayetü'l-Mer'e mine'l-Unf fi't-Teşriati'Ürdüniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2015.

⁵³ Mücahit Bekir Abdullah, *Eseru'l-Emraz'l-Mu'diyyeti fi Mesailil-Ahvali's-Şahsiyye Diraseten Musareneten bi Kanuni'l-Üsrati'l-Malizi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

⁵⁴ İbrahim Kamil Muhammed, *el-Kisme fi'l-Kanuni'l-Medeniyyi'l-Ürdüni Mukaratenen bi'l-Fikhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.

⁵⁵ Sami Necib Reşid, *Tatbikatü'l-Fikhiyye li't-Teassüf fi İsti'mali'l-Hak fi'l-Alaka beyne'l-Aba ve'l-Evlad*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.

⁵⁶ Bekir bin Davud Hamudin, *İhtilafü'd-Din ve eseruhu fi Kazaya'l-Ahvali's-Şahsiyye Diraseten Mukaratenen beyne'l-Fikhi'l-İslami ve Kanuni'l-Üsrati'l-Cezairi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.

⁵⁷ Muhammed Emin el-Keylani, *Ed-Deava'l-Muellikatü bi'l-Mehr diraseten mukaratenen beyne'l-Fikhi'l-İslami ve Kanuni'l-Ahvali's-Şahsiyyeti'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.

⁵⁸ Kamil Subhi Kamil Salah, *Tatbikatü İhtilali'l-Ehliyye fi'z-Zevac ve Hukuki'l-Evlad fi Zavi'l-Fikhi ve'l-Kanun*, Dünya İslami Bilim ve Eğitim Üniversitesi, Amman, 2011.

⁵⁹ Zeyn Ahmet Yusuf Abduh, *Dirasetün Mukaratenün li Hukuki't-Tıfl fi'l-İslam ve'l-Mevasiki'd-Düveliyye fi Merhaleti ma kable'l-Medreseti ve'l-Merhaleti's-Siyasiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

İslam fıkhu ve uluslararası anlaşmalarda kadına şiddet,⁶⁰ Aile ilişkilerindeki zayıflığın nedenleri ve şeri çözümleri,⁶¹ İslam şeriatında ve uluslararası anlaşmalarda kadın davaları,⁶² eşler arasında ayırım görüşü,⁶³ Sosyal koruma programı ve çocuk suçlarındaki uygulamaları konusunda İslam şeriatı ve Ürdün ıslah kanunları karşılaştırması,⁶⁴ İslam fıkhu ve Ürdün medeni kanununda vesayet davaları⁶⁵ konularında doktora düzeyinde tezler hazırlanmıştır.

Mezkur çalışmaları Aile hukuku alanında daha önce çalışılmamış konular ve ayrıca günümüz meselelerinin fıkhi yönleri açısından önemli çalışmalar olduğu görülmektedir. Bunlar arasında İslam'da sosyal koruma programı, kadına şiddet, çocuk hakları gibi özgün tezler mevcuttur. Bununla birlikte sayısal anlamdaki konuların yoğunluğunun münâkehatten ziyade muâmelâtta daha çok olduğunu belirtmek gerekir.

Muamelat geniş anlamıyla fıkhu ibadetler dışında kalan kısmını, dar anlamıyla daha çok mal varlığına ilişkin hükümleri ifade eder. Borçlar hukuku ve ticaret hukuku doğrudan, eşya ve miras hukuku ise dolaylı biçimde muamelatın içinde yer alır.⁶⁶

2.2.2.2. Borçlar Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

Borçlar hukuku, kişiler arasında kurulan borç münasebetlerini⁶⁷ ve bunlardan doğan alacak haklarını ve borçlarını düzenler. Genel olarak fıkhu kitaplarında Kitabu'l-Buyu' başlığı altında ele alınan bu alan günümüzde borçlar hukuku başlığı altında incelenmektedir.⁶⁸

Bu alanda İslam fıkhu mali sözleşmelerde zaman aşımı⁶⁹, İslam fıkhu borçlu satış hükümleri ve günümüz uygulama alanları⁷¹, muamelatta mali işlemlerin bir noktada birleştirilmesi⁷², İslam fıkhu ve pozitif hukukta şirketlerin iflası,⁷³ İslam fıkhu şirket

⁶⁰ Âliye Ahmet Salih, Dayfullah, *el-'Unf Zidde'l-Mer'a beyne'l-Fikh ve'l-Mevasiki'd-Düveliyeye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

⁶¹ Nemr Halil Muhammed en-Nemr, *Avamilü Da'fi'n-Nesl ve't-Tedabirü's-Şeriyeye li Muvacehethiha*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1996.

⁶² Ravla muhammed Hafız el-Hayt, *Kazaya'l-Mera beyne's-Şeriatil-İslamiyyer ve'l-Mevasiki'd-Düveliyeye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

⁶³ Eşref Reşit Yahya el-Amri, *Nazariyyetü't-Tefrik beyne'z-Zevceyn Diraseten Tesiliyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

⁶⁴ Sena Cemil Abdulkadir, *Nazariyyetü'd-Difa'i'l-İctimai ve Tatbikatuhu ala Ceraimi'l-Etfal Diraseten Mukaratenen beyne's-Şeriatil-İslamiyye ve Kanuni'l-Ahdasi'l-Ürdüniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

⁶⁵ Abdullah Muhammed Rebabia, *El-Vesaye fi'l-Fikhi'l-İslami ve Kanuni'l-Ahvali's-Şahsiyyi'l-Ürdüni Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

⁶⁶ Bilal Aybakan, "Muamelat", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, XXX, s. 318.

⁶⁷ Mehmet Erdoğan, *Fıkhu ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 61.

⁶⁸ Bünyamin Gümüş, Muhammed bin Suud Üniversitesinde İslam Hukuku Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Genel Değerlendirmesi, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, s. 98.

⁶⁹ Muhammed Şahde Ali Ebu Serhan, *Eseru Fevat Mahale'l-Akd fi'l-Muamelatil-Maliyye fi'l-Fikhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

⁷⁰ Mediha Halil Hamd, *Et-Tekadüm ve Eseruhu fi İskati'd-Deava'l-Cinaiyye ve'l-Ukube*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.

⁷¹ Muhammed Said el-Mücahit, *Ahkamu Bey'u'd-Deyn fi'l-Fikhi'l-İslami ve Tatbikatühül-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

⁷² İmad İsa Cem'a et-Temimi, *Ahkamu Tetabu'i't-Tasarrufat 'ale'l-Mahalli'l-Vahid fi'l-Muamelat Firaseten Fikhiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2001.

⁷³ Ziyad Subhi Ali Zayyab, *İflasü's-Şerike fi'l-Fikhi'l-İslami ve'l-Kanun Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2000.

hisselerine üyelik ve sonuçları,⁷⁴ İslami sigorta şirketlerinde hayat sigortası,⁷⁵ akit şirketinde ortağın tasarrufları,⁷⁶ İslam hukukuna göre ayn idaresine dayalı senetler,⁷⁷ İslam fıkında mali sözleşmelerden geri çekilmenin hükümleri,⁷⁸ mali fiyatlandırmaya dair hükümler ve kazâi uygulamaları,⁷⁹ haciz hükümlerinin İslam fıkı ve pozitif hukuka göre karşılaştırılması,⁸⁰ günümüz mali kurumlarda arabuluculuk hükümleri,⁸¹ akitteki değişikliğin İslam fıkı ve Ürdün medeni hukukunda karşılaştırılması,⁸² ithalat hükümleri⁸³ engellilerin malları,⁸⁴ İslam fıkında tüketiciyi korumak için konulan önlemler,⁸⁵ mali sözleşmelerle ilgili şartların günümüz uygulamaları,⁸⁶ mali haklarda hukuki ölçü ve şeriat mahkemelerindeki uygulamaları,⁸⁷ İslam hukukuna göre limitet şirketler,⁸⁸ borçluya hapis uygulaması,⁸⁹ İslam fıkında hırs hükümleri ve günümüz uygulamaları,⁹⁰ medeni kanunda ve şeriatla şekli ödemeler,⁹¹ İslami çek ve senetler kuralları ve günümüz uygulamaları,⁹² kira sözleşmesini uygulama şekilleri,⁹³ hakiki ve hukuki

- ⁷⁴ Abdurrahman Hamud Bahit el-Madri, *El-İktitab fi Eshümi's-Şerikat ve Asaruhu fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ⁷⁵ Hannan Sami Muhammed Muvafi, *Et-Te'min ale'l-Hayat fi Şerikat'i-t-Temini'l-İslami Diraseten Te'siliyyeten ve Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ⁷⁶ Musa Hamid Muhammed Ebu Hukeyli, *Ahkamu Tasarrufati's-Şerik fi's-Şirketi'l-Akd fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ⁷⁷ Şefik Ahmet Alyan, *Sukukü'l-A'yani'l-Me'cura fi'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2014.
- ⁷⁸ Enes Abdulvahit Salih el-Cabbar, *Ahkamu'r-Rücü fi'l-Ukudü'l-Maliyye fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Fikhiyyeten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ⁷⁹ Abdunnasır Muhammed Salih Cabir, *el-Ahkamü'l-Mute'allika bi'l-İs'ari'l-Mali ve Tatbikatüha'l-Kazai Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ⁸⁰ Muhammed Said Assaf, *Ahkamü'l-Müsadere Diraseten Mukareneten beyne'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Vaz'i*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2000.
- ⁸¹ Muhammed Refik Abdurrahman Salih, *Ahkamü'l-Vesada fi'l-Müessesati'l-Maliyyeti'l-Muasıra Diraseten Fikhiyyeten Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ⁸² Hamid Fahri Hamid Azam, *Et-Tehavvül fi'l-Akd Diraseten Mukareneten fi'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Medeni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2000.
- ⁸³ İbrahim Mahmut, *Akdü't-Tevrid fi'l-Fıkhi'l-İslami diraseten mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ⁸⁴ Amine Muhammed Ebu Bekr, *Emvalü'l-Kasirin*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2019.
- ⁸⁵ Basil Yusuf Muhammed eş-Şair, *Et-Tedabiri'l-İhtiraziyye ve't-Teşri'iyye li Himayeti'l-Müstehlik Fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ⁸⁶ Muhammed Abdullah Talafeha, *Et-Tatbikatü'l-Muasıra li's-Şuruti'l-Mukterine bi'l-Ukudü'l-Maliyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ⁸⁷ Raci Salih Muhammed Derağame, *et-Takdiri'l-Kazai fi'l-Hukuki'l-Maliyye fi'l-Fıkhi'l-İslami ve Tatbikatuhu'l-Kazaiyye fi'l-Mehakimi's-Şeriyeye Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ⁸⁸ Hüsameddin Abdullah eş-Şeyh Dare, *Şirketü't-Tevsiyye bi'l-Eshüm ahkamuha ve Muhasebetuha fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ⁸⁹ Ali Rıdvan Ferec ez-Zebidi, *Tenfizi'l-Habs ale'l-Medin Diraseten Fikhiyyeten Kanuniyyeten Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ⁹⁰ Fida Fethi Emin Şantavi, *El-Hırs ve Ahkamuhu ve Tatbikatuhu'l-Muasıra fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ⁹¹ Raid Ali el-Kürdi, *ed-Düfü'u's-Şekliyye beyne's-Şeria ve Kanuni Usûli'l-Muhakemati'l-Medeniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ⁹² Suud bin Meluh el-Ateri, *es-Sukükü'l-İslamiyye Zavabituha ve Tatbikatüha'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ⁹³ Yahya Ramiz Kukuş, *es-Suverü't-Tatbikiyye li Akdi'l-İcare fi Davi's-Şeriatil-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1994.

anlamalarında yoksulluk ve mali işlemlerdeki sonuçları⁹⁴ konularında doktora tezleri hazırlanmıştır.

Enstitüde borçlar hukuku ile ilgili haciz, tüketici hakları, borçluya hapis ve kira gibi önemli konular çalışıldığı tespit edilmiştir. Sayısal bakımdan diğer bölümlere göre yoğunluk artmıştır. Belirttiğimiz gibi bu durumun ana sebebi olarak Ürdün'ün ve de özellikle başkent Amman'ın finans merkezlerinden biri olması sayılabilir.

2.2.2.3. Eşya Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

Eşya Hukuku şahısların eşya üzerindeki hâkimiyet ve tasarruflarını yani mülkiyet intifa ve irtifak gibi aynî hakları konu edinen hukuk dalıdır.⁹⁵ Klasik fıkıh kitaplarında kısmet, rehin, lukâta, gasp, istihkak, ihyâu'l-mevat gibi başlıklar altında incelenmiştir.

Ürdün'deki doktora çalışmaları incelendiğinde eşya hukuku alanında tapularda müdahale alanları ve şeri kuralları,⁹⁶ İntifa(kullanım) hakkı ve İslam fıkıhında günümüz uygulamaları karşılaştırmalı incelemesi,⁹⁷ İslam fıkıhından ve Ürdün Medeni Kanununda ticari gayrimenkullere müteallik haklar,⁹⁸ mülkiyet ve hukuki koruma davaları karşılaştırmalı inceleme,⁹⁹ vakıf malları kanunları uygulamalı incelemesi,¹⁰⁰ taksim kuralları ve mali işlemlerdeki sonuçları,¹⁰¹ İslam fıkıhında haram mallar, kullanma ve faydalanma kuralları¹⁰² konularında çalışma yapıldığı tespit edilmiştir.

2.2.2.4. Ticaret Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

Ticaret Hukuku; işletmeler, ticari ortaklıklar, kıymetli evraklar, deniz ticareti ve sigorta gibi konu ve ilişkileri inceleyen hukuk dalıdır.¹⁰³ Borç ilişkilerinde daha büyük ve geniş kapsamlı sözleşmeleri içeren hukuk dalı ticaret hukukudur.

Bu alanda İslami bankacılıkta küreselleşmenin sonuçları,¹⁰⁴ mallarda ayıpsız olma şartı ve mali takas usûlünün alışverişlerdeki uygulanmaları,¹⁰⁵ kişisel kredi davaları,¹⁰⁶ hisse

⁹⁴ Enes Ahid Avde el-Azayile, *el-Fakr beyne'l-Me'ani'l-Hakika ve'l-Meani'l-Hükmiyye ve Asaruha fi'l-Muamelati'l-Maliyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.

⁹⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 128.

⁹⁶ Ahmet Muhammed Ahmed Abur, *Tasarrufu's-Sulta fi 'Ukudi Milkiyye Araziha ve Zavabituha's-Şer'iyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

⁹⁷ Samide Muhammed Hamid el-Ömeri, *Hakku'l-İntifa' ve Tatbikatuhu'l-Muasıra fi'l-Fıkh'l-İslami Dirasteten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

⁹⁸ Cemal Abud Muhammed ez-Zeyd, *el-Hukuku'l-Müteallika bi'l-Akarati't-Ticariyye fi'l-Fıkh'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Medeni'l-Ürdüni Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

⁹⁹ Raid Abdullah Muhammed ed-Deamese, *el-Hiyaze ve De'ava Hımayetüha'l-Kazaiyye Diraseten Fıkhiyyeten Kanuniyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

¹⁰⁰ Sami Hubeyli, *Davabidu'l-Mali'l-Mevkuf Diraseten Tatbikiyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

¹⁰¹ Muhammed Ali Muhammed Beni Taha, *Kavaidü't-Teb'iz ve Eseruha fi'l-Fıkh'l-Muamelati'l-Maliyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

¹⁰² Abbas Ahmet Muhammed el-Baz, *el-Malu'l-Muharram ve Zavabidu'l-İntifa' ve't-Tasarruf bih fil-Fıkh'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1998.

¹⁰³ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 581.

¹⁰⁴ Ahmet Süleyman Mahmut Hasavene, *Asaru'l-Aoleme ale'l-Mesarifi'l-İslamiyye*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 2006.

¹⁰⁵ Yusuf Ali Salin Ebu Karn, *Şartu'l-Berae min'el-Uyub ve meda Tatbikihi fi Ukudi'l-Muavezati'l-Maliyye Diraseten Fıkhiyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.

işlemlerinde yasaklanan satışlar ve İslam fıkıhındaki çözümü,¹⁰⁷ ortaklıklarda sermayenin hükümleri,¹⁰⁸ işçi hakları,¹⁰⁹ ticari kayıp ve ölçüm kriterleri,¹¹⁰ İslam fıkıhında imalat hükümleri ve günümüz uygulamaları,¹¹¹ piyasaya devlet düzenlemesi,¹¹² mali sözleşmelerin kullanımında piyasa riskleri yönetimi,¹¹³ ekonomik durgunluk,¹¹⁴ hacr davaları,¹¹⁵ akitlerde karinelerin rolü,¹¹⁶ alışverişlerde mali denge,¹¹⁷ İslami bankaların küçük ve orta ölçekli projeleri finanse etmek için banka kredilerinin ölçüleri,¹¹⁸ Ürdün İslam bankalarında finansal borçlanmanın çeşitlerinin yürürlükteki bankalarla karşılaştırılması,¹¹⁹ Mali ortaklığın feshi,¹²⁰ İslam'da yatırım,¹²¹ İslami bakış açısından mali piyasalar (hisseler-senetler) kuralları ve hükümleri,¹²² risk yönetiminde fıkhi kurallar,¹²³ ticari reklamların İslam fıkıhındaki kapsamı ve hükümleri,¹²⁴ iskonto,¹²⁵ İslam fıkhi ve pozitif hukukta İslami yatırım ortaklıklarının mali işlerinde hükümleri,¹²⁶ İslam fıkhi ve

- ¹⁰⁶ Mahmut teysir el-Kaysi, *Deava'l-Karzi's-Şahsi beyne'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.
- ¹⁰⁷ Mansur bin Hamid el-Ömeri, *Eseru'l-Buyu'i'l-Menhiyyi 'anha fi Mu'amelati'l-Eshumi ve 'İlacuha fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Tatbikiyyeten fi Suki'l-Mali's-Suudi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ¹⁰⁸ Keffah Abdülkadir Ahmet es-Suri, *Ahkamu Rasi'l-Mal fi'l-Müşarekat Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ¹⁰⁹ Ğassan Adnan Abdüllatif, *Hukuku'l-Amil fi'l-Fıkhi'l-İslami ve Kanuni'l-Ameli'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ¹¹⁰ Ahmet Muhammed Kelib, *El-Hasâra Mefhumu ve Meâyiru İhtisabiha ve Tatbikatuhu fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹¹¹ Muhammed Avvad Ayid es-Sekr, *Ahkamu'l-Müşteherecat fi'l-Fıkhi'l-İslami ve Tatbikatuhu'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ¹¹² Fazıl Muhammed Abdülkadir, *Et-Tanzimi'l-Kanuni li ahkami'l-Faideti'l-Kanuniyye fi'l-Kanuni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ¹¹³ Sami Cübeyli, İdaretü *Mehadri's-Suk bi İstihdami Ukudü'l-Müştakati'l-Maliyye Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ¹¹⁴ Halid Merzuk El-Azimi, *El-Kesadü'l-İktisadi Mefhumuhu ve Eseruhu'l-Fıkhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ¹¹⁵ Cafer muhammed Abdülkadir, *De'ava'l-Hacr fi'l-Fıkhi'l-İslami ve Tatbikatuhu'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ¹¹⁶ Fadi Hani Şuhaybir, *Eseru'l-karain fi'l-Ukud fi'l-fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ¹¹⁷ Sirin İsa el-Baz, *Et-Tevazünü'l-Akdi fi'l-Muavazati'l-Maliyye ve tatbikatuhu fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ¹¹⁸ Abir Fevzan Arraf el-İbadi, *İstihdamu Nemuzeci Mukterah li Evzani'l-İ'timani'l-Masrafiy li Temvili'l-Meşru'ati's-Sağirati ve'l-Mutevassidati leda'l-Mesarifi'l-İslamiyye ve'l-Mesarifi't-Ticariyyeti'l-Ürdüniyye*, Amman Arap Üniversitesi, Yüksek Adalet Bilimleri Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹¹⁹ Şirin Abdülfettah Ramazan Abdülall, *Üslubü't-Te'cirit-Temvili fi Mesarifi'l-İslamiyyeti'l-Ürdüniyye Mukareneten mea'l-Mesarift-Taklidiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.
- ¹²⁰ Nadiye Kemal Said, *Tasfiyeti Şirketi'l-Emval fi'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Ürdüni'l-Medeni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹²¹ Mahmut Ahmet Ebu Raman, *El-İstismar fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ¹²² Muhammed Sabri Harun, *el-Esvaku'l-Maliyye (el-Eshum ve's-Senedat) Zavabiduha ve Ahkamuha min Manzuri İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1998.
- ¹²³ Hamza Selame Nehar, *El-Kavaid ve'd-Davabidi'l-Fıkhiyye ve Alakatuha bi İdareti'l-Mehadır fi'l-Mesarifi'l-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ¹²⁴ Ali Abdülkerim el-Manasır, *İlanati't-Ticariyye Mefhumu ve Ahkamuha fi'l-Fıkhi'l-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ¹²⁵ Fatma Cemil Ahmet, *Et-Tahfiz fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ¹²⁶ Enes Ahit Avde el-Azayile, *Et-Tahkim fi's-Sma'ati'l-Maliyye li'l-Müessasati'l-İstismariyyeti'l-İslamiyye beyne'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'n-Nemuzeci*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.

Ürdün medeni kanununda mali ortaklığın feshi,¹²⁷ Kağıt banknot ile satış değerinin değişmesi,¹²⁸ İslam fıkında takas alışveriş akdinde değişim ve hükümleri uygulamaları,¹²⁹ sözleşmelerin birleştirilmesi ve İslam bankalarındaki uygulamaları,¹³⁰ zarar, kapsamı ve hesaplama ölçüleri ve İslam fıkındaki uygulamaları,¹³¹ İslam şeriatında zirai finans işlemleri ve uygulama alanları,¹³² kârın İslam fıkındaki kuralları ve İslami mali kurumlardaki sınırları,¹³³ İslam şeriatında ulusal rekabet,¹³⁴ sözleşmelerde hakem yoluyla çözüm şartı ve günümüz uygulamaları,¹³⁵ mali ortaklık, hükümleri pozitif hukuk ile karşılaştırılması,¹³⁶ holdingler ve İslam fıkındaki hükümleri,¹³⁷ İslami yatırım fonları ve denetimleri hukuki inceleme,¹³⁸ faiz üzerinden dolandırıcılık çeşitleri ve İslam şeriatındaki hükmü,¹³⁹ İslam fıkında yatırım sigortaları ve günümüz uygulamaları,¹⁴⁰ Hukuki himaye sigortası ve İslam şeriatında uygulama yolları,¹⁴¹ emanet sözleşmelerinde sigorta ve günümüz uygulamaları,¹⁴² İslam fıkında bağış sözleşmelerinde sigorta,¹⁴³ şirketlerde hukuki kanunlar ve güncel uygulamalar,¹⁴⁴ İslam fıkında takas usûlü alışveriş akdinde özür ve sonuçları,¹⁴⁵ İslam fıkında sipariş akdi ve

- ¹²⁷ Nadiye Kemal Said Arefe, *Tasfiyetü Şirketi'l-Emval fi'l-Fıkhî'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Medeni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹²⁸ Hayil Abdülhafız Yusuf Davut, *Teğayyurü'l-Kıymeti's-Şiraiyye li'n-Nukudi'l-Verakiyye Mefhumuhu Esbabuhu Asaruhu 'Ilacuhu Ahkamuhu Diraseten Fikhiyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1997.
- ¹²⁹ Abdullah Menavir Abdurrahim Verdat, *et-Teğayyur ve Ahkamuhu fi Ukudi'l-Muavezat fi'l-Fıkhî'l-İslami Diraseten Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ¹³⁰ Hale Talip Ebu Amir, *el-Cem' beyne'l-Ukud ve Tatbikatuhu fi'l-Mesarifi'l-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ¹³¹ Ahmet Muhammed Ahmet Kelib, *El-Hasara Mefhumu ve Meayirü İhtisabiha ve Tatbikatuhu fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹³² Abdullah Muhammed ed-Dirşevi, *Dirasetün Havle Sıyeği't-Temvili'z-Zirai fi'T-Teşrii'l-İslami ve İmkaniyyati Tatbikiha*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1996.
- ¹³³ Şemsiyye bint Muhammed İsmail, *er-Ribh Zavabituhu fi'l-Fıkhî'l-İslami ve Tahdiiduhu fi'l-Müessesati'l-Maliyyeti'l-İslamiyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1999.
- ¹³⁴ Cabir bin Ali bin Hamud es-Sadi, *er-Rekabeti's-Şa'biyye fi's-Şeriatil-İslamiyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2001.
- ¹³⁵ Fadi Suud Süleyman el-Cebur, *Şartu't-Tahkim fi'l-Ukud ve Tatbikatühü'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ¹³⁶ İmad Abdülhafız ez-Ziyadat, *Şirketü'l-A'mal ve Ahkamuha Diraseten Mukaratenen bi'l-Kavanini'l-Vaziyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ¹³⁷ Abdullah Ali Mahmut es-Sayfi, *eş-Şirketü'l-Kabıza ve Ahkamuhu fi'l-Fıkhî'l-İslami Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Amman, 2003.
- ¹³⁸ İsam Halef en-Anezi, *Sanadiku'l-İstismari'l-İslamiyye ve'r-Rakabetü aleyha Diraseten Fikhiyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ¹³⁹ Ahmet Said Muhammed Zeyb Hava, *Suverü't-Tehayül ale'r-Riba ve Hukmüha fi's-Şeriatil-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1998.
- ¹⁴⁰ Ömer Mustafa İsmail, *Damanatü'l-İstismar fi'l-Fıkhî'l-İslami ve Tatbikatüha'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ¹⁴¹ Hasan Teysir Şemut, *Damanatü Hukuki'l-Adaleti'l-Kazaiyye ve Vesailü Tatbikiha fi's-Şeriatil-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ¹⁴² Ahmet Hafız Musa Musa, *Ed-Daman fi Ukudi'l-Emanat fi'l-Fıkhî'l-İslami ve Tatbikatuhu'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ¹⁴³ Kasım Muhammed Azm el-Hamud, *ed-Daman fi Ukudi't-Teberuat fi'l-Fıkhî'l-İslami Diraseten Mukaratenen*, Dünya İslami Bilim ve Eğitim Üniversitesi, Amman, 2010.
- ¹⁴⁴ Ubeyd Rubhi Şakir Kudumi, *ed-Davabitü'l-Fikhiyye fi's-Şerikat ve Tatbikatüha'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹⁴⁵ Kazafi Azat Abdulhadi el-Gananim, *el-'Uzr ve Eseruhu fi Ukudi'l-Muavezati'l-Maliyye fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.

iktisadi kurumlarda faydalanma yolları,¹⁴⁶ pozitif hukukta ve İslam fıkında online alışveriş,¹⁴⁷ İslam fıkında ve Ürdün medeni kanununda taahhüt ve temin anlaşması,¹⁴⁸ İslam fıkında takas alışverişlerinde bozulmanın sebepleri ve hükümleri,¹⁴⁹ asıl ve bedel kuralları ve İslam fıkında günümüz uygulamaları,¹⁵⁰ Şeri ölçüm ve tahmin kuralları ve mali işlemlerdeki uygulamalar,¹⁵¹ Mali işlemlerde kapasite ve esneklik kuralları ve günümüz uygulamaları,¹⁵² İslam Şeriatında satış hükümleriyle ilgili kural ve kanunlar,¹⁵³ İslam'da para politikasında yeterlilik,¹⁵⁴ Ürdün özelinde bankaların ve İslami iktisat kurumlarının muhasebeleri,¹⁵⁵ İslam bankalarında yatırım riskleri,¹⁵⁶ mali işlemlerde risk ve İslam fıkındaki sonuçları,¹⁵⁷ mescit ile ilgili ekonomik gelişmeler,¹⁵⁸ İslam fıkında verimin etkenlerinin dağılımı,¹⁵⁹ İslam ekonomisinde sınırlı süreli indirim-ıskonto,¹⁶⁰ İslami finans mühendisliği ve çalışma sermayesini finanse etmedeki rolü,¹⁶¹ İslami bankalarda ticari arabuluculuk,¹⁶² İslam fıkında vekalet ve ücretli vekalet uygulaması,¹⁶³ İslam fıkında doğal imalat kaynaklarını dağılımı¹⁶⁴ alanlarında doktora tezleri hazırlanmıştır.

- ¹⁴⁶ Vail mUhammed Abdullah Arabiyyat, *Akdü'l-İstisna' fi'l-Fıkhü'l-İslami ve meda'l-İstifadeti min fi'l-Müessesati'l-İktisadiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.
- ¹⁴⁷ Velid Halid Muhammed el-Cevacire, *el-Akdü'l-İliktruni fi'l-Fıkhü'l-İslami ve'l-Kanun Diraseten Mukaraneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹⁴⁸ Ali Abdülahmed el-Basl, *Akdü'l-Mukavele ve't-Tevrid fi'l-Fıkhü'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Medeniyyi'l-Ürdüni Diraseten Fıkhiyyeten Mukaraneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1995.
- ¹⁴⁹ Macit Abdürriza Selim Esad, *el-Fesad Esbabuhu ve Ahkamuhu fi Ukudi'l-Mu'avazat fi'l-Fıkhü'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.
- ¹⁵⁰ Fadi Abdülfettah Faris el-Hun, *Kavadü'l-Asl ve'l-Bedel ve Tatbikatüha'l-Muasıra fi'l-Fıkhü'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹⁵¹ Yusuf bin Muhammed bin Abdullah eş-Şehi, *Kavaidü Takdiriyyatı'ş-Şeriyeye ve Tatbikatüha fi'l-Muavazati'l-Maliyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ¹⁵² İbrahim Ali Ahmet, *Kavaidü's-Sea ve'l-Murune fi'l-Muamela'ti'l-Maliyye ve Tatbikatüha'l-Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ¹⁵³ Abdülmecit Abdullah Diye, *El-Kavaid ve'z-Zavabidü'l-Fıkhiyye li Ahkami'l-Mebi' fi'ş-Şeriatü'l-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2002.
- ¹⁵⁴ Hazım Mahmut İsa el-Vadi, *Kifaetü's-Siyasiyyeti'n-Nakdiyye fi'l-İslam Diraseten Mukaraneten*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 2006.
- ¹⁵⁵ Yahya Abdullah Mahmut, *Muhasebetü'l-Mesarif ve'l-Müessesat'il-Maliyyeti'l-İslamiyye Halete'l-Ürdün*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 2010.
- ¹⁵⁶ Hamza Abdülkerim Muhammed Hamad, *Mehadiri'l-İstismar fi'l-Mesarifi'l-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ¹⁵⁷ Raşit Said Raşid el-Heceri, *el-Mehadir fi'l-Muamela'ti'l-Maliyye ve Eseuha fi'l-Fıkhü'l-İslami Diraseten Mukaraneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ¹⁵⁸ Hamza Hasan Süleyman Ebdah, *el-Müsteciddatü'l-Fıkhiyyeti'l-Müteallika scid*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ¹⁵⁹ Emin Mustafa ed-Debbağ, *Nazariyyetü Tevzi'i'l-Avaid ala Avamii'l-İntac fi'l-Fıkhü'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.
- ¹⁶⁰ Mecdi Ali Muhammed Ğays, *Nazariyyetü'l-Hasmi'z-Zemeni fi'l-İltisadi'l-İslami*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 2006.
- ¹⁶¹ Yahya bin Hamd en-Neimi, *el-Hendesetü'l-Maliyyeti'l-İslamiyye ve Devruha fi Temvili Ra'si'l-Mali'l-Amil*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 2010.
- ¹⁶² Süheyl Ahmet Fazl Havamede, *el-Vesatü'l-Maliyye fi'l-Mesarifi'l-İslamiyye Diraseten Mukaranete*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 2011.
- ¹⁶³ Abdülall Abdülfettah el-Ğulemi, *el-Vekale fi'l-Fıkhü'l-İslami mea'-Tatbik ale'l-Vekale bi'l-Umule*, Yermük Üniversitesi, Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid, 1980.
- ¹⁶⁴ Alaaddin Muhammed Muslih, *Nazariyyetü Tevzi'i Mesadiri'l-İntaci't-Tabiiyye fi'l-Fıkhü'l-İslam*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

Görüldüğü gibi tezlerin fazlaca yoğunlaştığı iki kısımdan biri ticaret hukukudur. Önceden de belirttiğimiz gibi bunun sebebi başkent Amman'ın bir finans merkezi olması sayılabilir. Hazırlanan doktora tezlerinin para piyasaları, imalat hükümleri, ticari reklamlar, hisseler, zirai finans, rekabet, online alışveriş, ıskonto gibi modern ticaret hukukunun çalışılmamış önemli konularını ele alması bakımından literatüre fayda sağlayacağını belirtmek gerekir. Çalışmalar arasında Suudi merkezli incelemeler bulunduğu gibi küresel ölçekte İslami ticaret hukuku hükümlerinin incelendiği tezlerinde mevcut olduğu müşahade edilmiştir.

2.2.3. Kamu Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

Devlet örgütünü, devletin faaliyetleri, yetki ve görevlerini, devletle kişi arasındaki ilişkileri inceleyen hukuk dalıdır. Anayasa hukuku, idare hukuku, ceza hukuku, yargılama hukuku icra ve iflas hukuku gibi alt bölümleri vardır.¹⁶⁵

Yapılan araştırmada bu alanda İslam fıkında elçilik hükümleri,¹⁶⁶ Makasidü's-şerfa ışığında devletin iç güvenlik tedbirleri ve genel kuralları,¹⁶⁷ noter sözleşmelerinde ölümün etkisi,¹⁶⁸ el-Harâc bi'z-Zamân kaidesi,¹⁶⁹ savaş ve barış hükümlerinde zorunlu uygulamalar,¹⁷⁰ Medeni hukukta meşru politik uygulamalar,¹⁷¹ imkân ve koşulların değişimi ve İslam fıkında devlet eğitim kurumlarına etkileri,¹⁷² İslam'da siyasi sorumluluk,¹⁷³ İslam fıkı ve devletlerarası hukukta savaş suçları,¹⁷⁴ İslam'da fikir özgürlüğü ve Ulu'l-Emr'in kısıtlama sahası,¹⁷⁵ Maden ve hazinencilik işletmelerinde devletin hakkı Ürdün medeni kanunu ile İslam fıkı karşılaştırmalı incelemesi,¹⁷⁶ Maden kaynaklarının hükümleri,¹⁷⁷ kamu hakkı kapsamı ve İslam şeriatındaki hükümleri,¹⁷⁸ Ehli Zimmeye dair hükümler,¹⁷⁹ İslam Şeriatı ve uluslararası sözleşmelerde esir

¹⁶⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 287.

¹⁶⁶ Ahmet galip Muhammed Ali el-Hatib, *Ahkamu's-Sefare fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

¹⁶⁷ Hasam İbrahim Ebu'l-Hac, *Tedabiri'l-Emni'd-Dahili ve Kavaiduhu'l-Amme fi'd-Devle Fi Dav'i Mekasidi's-Seria*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

¹⁶⁸ Cemil Davut Aşur, *Eseru'l-Mevti fi Ukudit-Tevsikati fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2019.

¹⁶⁹ Muhammed Nuh Ali, *Kaidetü El-Harac bi'z-Zaman ve tatbikatüha fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1998.

¹⁷⁰ Muhammed Hasen Hassan, *Tatbikatü'z-Zarure fi Ahkami's-Silm ve'l-Harb*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2018.

¹⁷¹ Abdülfettah Ayış Abdülfettah el-Ömeri, *Tatbikatu's-Siyaseti's-Seriyye fi'l-Ahvali's-Şahsiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1994.

¹⁷² Emin Muhammed Dam'a ez-Zeyabat, *Teğayyürü'z-Zuruf ve Eseruhu fi'l-Meahedati'd-Düveliyeye fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

¹⁷³ Enes Gazi İnaye, *et-Tekafuli's-Siyasi fi'l-İslam*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

¹⁷⁴ Halit Remzi Salim el-Bezayea, *Ceraimü'l-Harb fi'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'd-Düveli*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

¹⁷⁵ Sacide Muhammed Abdülkadir Ebu Faris, *El-Hürriyeti'l-Fikriyye fi'l-İslam ve meda Suldati Veliyi'l-Emr fi Takyidiha*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

¹⁷⁶ Abdulllah Ahmet ed-Daravene, *Hakku'd-Devle fi Mülkiyyeti'l-Meadin ve'l-Künüz Diraseten Mukareneten fi'l-Kanuni'l-Medeniyyi'l-Ürdüni ve'l-Fıkhi'l-İslami*, Mute Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kerak, 2005.

¹⁷⁷ Muhammed Eymen Abdürrezzak, *Ahkamü's-Serveti'l-Madeniyye fi'l-Fıkhi'l-İslami ve Eseruha fi't-Temmiyeti'l-İktisadi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

¹⁷⁸ Mahmut Ali Muhammed, *el-Hakku'l-Amm Meftumuhu ve Ahkamuhu fi's-Seriatil-İslamiyye Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

¹⁷⁹ Muhammed Yahya Muhammed, *Ed-Davibiti'l-Fıkhiyyeti'l-Müteallika bi Ahkami Ehli-Zimme fi Akdeyi'z-Zimme ve'l-Cizye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.

hakları,¹⁸⁰ İslam şeriatında savaş ve uluslararası anlaşmazlıklar zamanında insan hakları,¹⁸¹ uluslararası anlaşmalarda ve İslam şeriatında yaşlıların hakları,¹⁸² İslam şeriatında siyasi haklar ve özgürlüklerin karşılaştırmalı incelemesi,¹⁸³ İslam şeriatında idari rekabet,¹⁸⁴ vatandaşlık sorumluluklarının düşmesi İslam fıkhi ve Ürdün medeni hukuku karşılaştırmalı incelemesi,¹⁸⁵ halkın genel yetkileri ve İslam devletindeki sınırlamaları,¹⁸⁶ uluslararası egemenlik hakları ve cihat mefhumuna etkisi,¹⁸⁷ İslam iktisat nizamında dış ticaret politikası,¹⁸⁸ endüstri kanunları, İslam fıkhiında sanayi faaliyetlerde devlet müdahale alanları,¹⁸⁹ davet fıkhiında külli kaidelerin rolü,¹⁹⁰ devlet bütçe yetersizliği ve İslam fıkhiındaki çözümü,¹⁹¹ yönetim bozukluğu ve İslam fıkhiındaki çözümü Ürdün kanunları ile karşılaştırmalı inceleme,¹⁹² öncelikler fıkhi ve şeri politikadaki uygulamaları,¹⁹³ Sosyal adetlerde ve mali işlemlerde İslami toplum hukuku,¹⁹⁴ İslami açıdan günümüz dış politika sorunları uygulamalı inceleme,¹⁹⁵ doğal afetler hükümleri ve önlemek için şer'î önlemler,¹⁹⁶ çevreyi korumada devletin hukuki yetkileri,¹⁹⁷ devlet borçlanması ve İslami çözüm yolları karşılaştırmalı inceleme,¹⁹⁸ devletlerarası ilişkilerde

- ¹⁸⁰ Felah bin Nasır bin Sultan, *Hukuku'l-Esra beyne's-Şeriatil-İslamiyye ve'l-Mevasiki'd-Düveliyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹⁸¹ Cemal Abud Muhammed ez-Zeyd, *Hukuku'l-İnsan Zemene'l-Harb ve'n-Neza'ati'd-Düveliyye fi's-Şeriatil-İslamiyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ¹⁸² Ubeyr Abdulaziz et-Temimi, *Hukuku'l-Müsinnin fi's-Şeriatil-İslamiyye ve'l-Mevasiki'd-Düveliyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹⁸³ Rahil Muhammed er-Rahil, *el-Hukuk ve'l-Hürriyyati's-Siyasiyye fi's-Şeriatil-İslamiyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1995.
- ¹⁸⁴ Hamis Abdullah el-Hadidi, *Rekabetil-İdariyye fi's-Şeriatil-İslamiyye Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2001.
- ¹⁸⁵ Süheyr Muhammed Yusuf el-Kuzat, *Sukutu'l-Mesuliyetel-Medeniyye Mukaratenen beyne'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kanuni'l-Medeni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.
- ¹⁸⁶ Abdullah İbrahim Zeyd el-Keylani, *Es-Suldatü'l-Âmme ve Kuyuduha fi'd-Devetil-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1994.
- ¹⁸⁷ Fatma Kesab el-Hamud, *es-Siyadeti'd-Düveliyye ve Eseruha ala Mefhumi'l-Cihad Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ¹⁸⁸ Tarık Yusuf Hasan Cabir, *es-Siyasetü't-Ticariyyetel-Hariciyye fi'n-Nizami'l-İktisadiyyel-İslami Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹⁸⁹ Sami Muhammed Bedarene, *Davabitü'l-Tasni' meda Tedahulil-Deve fi'n-Neşati's-Sınai fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1994.
- ¹⁹⁰ Münire Cemil Cabir, *El-Kavaidü'l-Fikhiyyetü'l-Kübra ve Eseruha fi Fıkhi'd-Da'Ve*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ¹⁹¹ Hüseyin Ratib Yusuf el-Abd, *Aczu Muvazeneti'd-Deve ve 'Ilacuhu fi'l-fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1997.
- ¹⁹² Muhammed Mahmut Atiyye, *el-Fesadü'l-İdari ve 'Ilacuhu fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukaratenen bi'l-Kanuni'l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ¹⁹³ Mahmut Hemmam Abdurrahim, *Fıkhu'l-Evoeliyyat ve Tatbikatuhu fi's-Siyaseti's-Şer'iyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ¹⁹⁴ Şerife bint Salim Âli Said, *Fıkhu'l-Caliyyati'l-İslamiyye fi'l-Muamelati'l-Maliyye ve'l-'Adati'l-İctimaiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2001.
- ¹⁹⁵ Maan Bedi Ragıb, *Kazaya's-Siyasetil-Hariciyyetel-Muasıra min Menzuri'l-İslami Dirasetenn Tesliyyeten Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹⁹⁶ Muhammed Yusuf Muhammed Çanimat, *el-Kevarisü't-Tabi'iyye akhamuha ve't-Tedabirü's-Şer'iyye li Mu'alecetiha Diraseten Fikhiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ¹⁹⁷ Ali bin Hilal bin Muhammed, *Meda Sultati'd-Deve fi Riayeti'l-Biy'e*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1999.
- ¹⁹⁸ Muhammed Ferid bin Eş-Şeyh Hac Ahmet, *Medyuniyyetü'd-Deve ve Mu'alecetü'l-İslam leha Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1996.

ekonomik gelişmeler günümüz uygulamaları konuları ve karşılaştırmalı incelemeleri,¹⁹⁹ İslam şeriatı ve pozitif hukukta devlet başkanının hataları hakkındaki sorumluluğu konusundaki gelişmeler,²⁰⁰ teori ve pratikte uluslararası sözleşmelerde savaş esirlerine davranış şekli İslam şeriatıyla karşılaştırmalı inceleme,²⁰¹ şeriat nizamında işgalcilerle barış anlaşması,²⁰² tüzel kişilikler ve İslam fıkhdındaki uygulamaları,²⁰³ kamu düzeni için genel teoriler ve İslam fıkhdındaki uygulamaları,²⁰⁴ İslam fıkhdında kamu görevliliği²⁰⁵ konularında doktora tezleri hazırlandığı tespit edildi.

Ürdün'de özellikle Ürdün Üniversitesinde kamu hukuku alanında tüzel kişilikler, savaş durumları, uluslararası ilişkiler, devlet başkanının durumları kamu hakkı gibi önemli konularında bir hayli fazla sayıda çalışıldığını gördük. Bu durumun sebepleri arasında Ürdün'ün köklü bir devlet olması ve refah düzeyinin yüksek olması zikredilebilir.

2.2.3.1. Ceza Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

Bir memlekette yürürlükte olan ceza kaidelerinin tümüdür.²⁰⁶ Kuran hükümlerinin sınıflandırılmasında ceza hukuku kapsamına giren konular, "Ukubat" adıyla anılır ve ayrıca İslam hukukunun ana kaynakları olan Kur'an, Sünnet ve İcma yoluyla elde edilen ceza hükümlerini de kapsar. Ceza hukukunun esası yalnız kanundur.²⁰⁷

Bu alanda şer'i hükümlerde geriye dönük etki ve uygulama alanları,²⁰⁸ İslam ceza hukukunda iade-i itibar hükümleri Ürdün cezalar hukuku ile karşılaştırmalı inceleme,²⁰⁹ İslam şeriatı ile Cezayir ve Ürdün kanunları arasında sınırlılık hükümlerinin karşılaştırmalı incelenmesi,²¹⁰ İslam fıkhdında cinayet soruşturmasında akla ve vücuda etkili maddelerin kullanımının karşılıklı değerlendirilmesi,²¹¹ İslam fıkhdında ekonomik yaptırımlar ve belirlenmiş

¹⁹⁹ es-Siddiki Dayru Yusuf Siddiki, *el-Müsteciddatü'l-Fıkhiyye fi'l-Alakati'd-Düveliyye Diraseten Tesliyyeten Mukaratenen ve Mesalü Tatbikiyyetü Muasıra*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

²⁰⁰ Velit Mahmut Avvad, *el-Müsteciddat fi Meuliyyeti Reisi'd-Deole an Ahdaihi Beyne's-Şeriatü'l-İslamiyye ve'n-Nazmi'l-Vazia*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.

²⁰¹ Yusuf Hilal Deradeke, *Muameletü Esra'l-Harb fi'l-İttifakiyyati'd-Düveliyye beyne'n-Nezariyye ve't-Tatbik Diraseten Mukaratenen mea's-Şeriatü'l-İslamiyye*, Amman Arap Üniversitesi, Yüksek Adalet Bilimleri Enstitüsü, Amman, 2006.

²⁰² Sena Muahmed Ebu Faris, *Muahedatü's-Selam mea'l-Muhtel fi Mizani's-Şeria*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.

²⁰³ Muhammed İbrahim Selim, *Nazariyyetü's-Şahsiyyetü'l-Hukmiyye el-İtibariyye ve Tatbikatüha fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1999.

²⁰⁴ Ahmet Yasin el-Karale, *en-Nazariyyetü'l-Amm li'n-Nizami'l-Amm ve Tatbikatüha fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1996.

²⁰⁵ Muhtar İsa Süleyman Mustafa, *el-Vazifetü'l-Amme fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1998.

²⁰⁶ Erdoğan, *Fıkah ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 73.

²⁰⁷ İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 52, Sayı:1, 2003.

²⁰⁸ Abdulfafız Yusuf ebu Hamide, *El-Eseru'r-Rac'i ve Tatbikatüha fi'l-Ahkami's-Şeria*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

²⁰⁹ İmad Muhammed Rıza Ali, *Ahkamu İadeti'l-İtibar fi'l-Fıkhi'l-Cinai'l-İslami Diraseten Muakreneten mea Kanuni'l-Ukubati'l-Ürdüni*, Âli Beyt Üniversitesi, Fıkah ve Hukuk Araştırmaları Fakültesi, Mafrak, 2010.

²¹⁰ Ümmü Gülsüm Hakum bin Yahya, *Ahkamü'l-Kasır beyne's-Şeriatü'l-İslamiyye ve'l-Kanuni'l-Cezairi vel-Ürdüni Diraseten Fıkhiyyeten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.

²¹¹ Halit Muhammed Müflih, *İstihdamu'l-Müesirati'l-Bedeniyye ve'l-Akhiyye Esnae't-Tahkikü'l-Cinai fi'l-Fıkhi'l-İslami Diraseten Mukaratenen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.

mali cezalar,²¹² Cana ve mala zarar veren trafik kazaları,²¹³ İslam şeriatında ve pozitif hukukta elektronik suçlar,²¹⁴ negatif suçlar ve karşılaştırmalı İslam fıkhdaki kapsamaları,²¹⁵ İslam şeriatında Ürdün ceza hukukuyla karşılaştırmalı olarak itibar suçları,²¹⁶ düzeni ifsat ve bozgunculuk suçları kapsamı ve İslam fıkhdında günümüzde uygulama alanları,²¹⁷ İslam fıkhdında siyasi suçlar,²¹⁸ yükümlülüğü yerine getirmemekten para cezası,²¹⁹ İslam fıkhdında ve kanunda zaman aşımı sebebiyle cezalar,²²⁰ süre tayin edilmiş cezalar ve uygulamaları,²²¹ İslam ceza fıkhdında ve hukukta kamu personelinin yükümlülüğü,²²² uyuşturucu kaçakçılığının cezası,²²³ hayvanlarla ilgili hukuki hükümlerdeki gelişmeler,²²⁴ suçla mücadelede İslami yöntem,²²⁵ fıkhta sınırlama,²²⁶ İslam şeriatı ve hukukta husumet karşılaştırmalı incelemesi,²²⁷ başkasının fiilinden dolayı medeni ve cezai sorumluluk²²⁸ konularında doktora çalışmaları yapılmıştır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde ukubat alanında yapılan tez sayısının genele oranla yüksek bir sayıda olduğu söylenebilir. Bunun sebepleri arasında ülkede birçok köklü üniversitenin bulunması ve ayrıca hukuka verilen önem zikredilebilir.

- ²¹² Hayyam Muhammed ez-Zidaniyyin, *el-Ceraimü'l-İltisadiyye ve Ukubatuhu'l-Mukarrarafi'l-Fıkhî'l-İslami Diraseten Mukararaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²¹³ Salah Mahmut Avde, *Havadisü's-Seyri'l-Vakua ale'l-Enfus ve'l-Mümtelekat diraseten mukararaten beyne'l-Fıkh ve Kanunî'l-Ukubati'l-Ürdüniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ²¹⁴ Adve Mazğan Müslim, *el-Ceraimü'l-İliktruniyye beyne's-Şeriatî'l-İslamiyye ve'l-Kavanini'l-Vaziyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ²¹⁵ Redine İbrahim Hüseyin, *Ceraimü's-Selbiyye ve Tatbikatüha fi'l-Fıkhî'l-İslami'l-Mukarrar*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1997.
- ²¹⁶ Abdürrahim Mahmut Derağame, *Ceraimü's-Şeref fi's-Şeriatî'l-İslamiyye Mukararaten bi Kanunî'l-Ukubati'l-Ürdüniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²¹⁷ Halit Subhi Abdülkadir, *Cerimetü'l-İfsad fi'l-Arz Mefhumu ve Tatbikatuhu'l-Muasira fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ²¹⁸ Münzir Arafat Tevfik, *el-Cerimetü's-Siyasiyye fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1999.
- ²¹⁹ Mansur Abdullah ed-Davalebe, *ed-Def' bi Ademi Tenfizi'l-İltizam Diraseten Mukararaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ²²⁰ Hişam Muhammed Ahmed, *ed-Def' bi Mururi'z-Zemen fi'l-Fıkhî'l-İslami ve'l-Kanun Diraseten Mukararaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ²²¹ Ahmet Abdülhadi Mahmut, *ed-Düfu'u't-Teciliyye ve Tatbikatüha Diraseten Mukararaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ²²² Melike Muhammed Hattaf, *Mesuliyetü'l-Muvezzafi'l-Âmm fi'l-Fıkhî'l-Cinai'l-İslami ve'l-Kanun Diraseten Mukararaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ²²³ Hüveymil Muhaysin bin Imrani, *Ukubetü Terhibi'l-Muhaddirat ve Tervicuha fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2016.
- ²²⁴ İyad Muhammed raşit Muhammed, *el-Müsteciddat fi'l-Ahkami'l-Fıkhîyyeti'l-Müteallıka bi'l-Hayevan*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2002.
- ²²⁵ Mehdiye Şehade Abdüsselam, *Menhecü'l-İslam fi Mukafehati'l-Cerime*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1997.
- ²²⁶ Hamd Kublan Avvad, *Et-Takyid ve Eseruhu fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ²²⁷ Muhammed Haşim Abdurrahman, *Nazariyyetü'l-Husume fi's-Şeriatî'l-İslamiyye ve'l-Kanun diraseten Mukararaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ²²⁸ Muhammed Mahmut Ali ed-Davalebe, *el-Mesuliyetü'l-Medeniyye ve'l-Cinaiyye an Fi'l-İ-Gayr fi'l-Fıkhî'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.

2.2.3.2. Yargılama Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

Muhakeme hukuku, yargılama görevinin yapılması nedeniyle oluşan ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır.²²⁹

Bu alanda hüküm vermede ahlak ve din duygusunun rolü İslam şeriatı ve hukuk karşılaştırmalı incelemesi,²³⁰ İslam fıkında adli süre ve Ürdün şeri hukuk sistemindeki uygulaması karşılaştırmalı inceleme,²³¹ cezaları tatbik kuralları,²³² İslam fıkında acz ve usûlü ve uygulama alanları,²³³ İslam fıkında ayrıcalık hükümleri ve günümüz uygulama alanları ayrıntılı hukuki incelemesi,²³⁴ hak sahibi yada davalılardan birinin mahkemede bulunmaması,²³⁵ Fıkıhta İbra,²³⁶ Ürdün medeni kanunu ve şeri yargılama hukukunda tutuksuz yargılama,²³⁷ Hukuki işlemlerde kadın kanunları hukuki incelemesi,²³⁸ İslam fıkında mahkeme hükmünün bozulmasının hukuk ile karşılıklı incelenmesi,²³⁹ deliller üzerinde olağan dışı değişikliklerin karşılaştırmalı hukuki araştırması,²⁴⁰ İslami kanun koymada sabiteler ve değişkenler ayrıntılı inceleme,²⁴¹ salahiyet ve geçerlilik arasında şeri hüküm,²⁴² Hukuk danışmanlığı, delili ve Ürdün şeriat mahkemelerindeki uygulama alanları,²⁴³ Tüzel kişilik davaları ve şeri mahkemelerdeki uygulamalar,²⁴⁴ İslam hukukunda kâdının takdir yetkisi ve şeriat mahkemelerindeki uygulamaları,²⁴⁵ ispat vasıtalarında şüphe ve etkileri karşılaştırmalı

²²⁹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 610.

²³⁰ Amir Ahmet Mahmut ed-Debisyye, *Eseru'd-Din ve'l-Ahlak fi'l-Kaza Diraseten Mukareneten beyne's-Şeriatil-İslamiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

²³¹ Abdülhakim Yusuf el-Beşul, *El-Ecelü'l-Kazai fi'l-Fikhi'l-İslami ve Tatbikatuhu fi Nizami'l-Kazai's-Şeril-Ürdüni Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.

²³² Ala Muhammed el-Buruni, *Ahkamu Tenfizi'l-Ukubat fi'l-Fikhi'l-İslami Ala*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2018.

²³³ Nebil Muhammed Kerim, *Nazariyyetü'l-Acz fi'l-Fikhi'l-İslami ve Usûlühü ve Mecalatü't-Tatbikiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

²³⁴ Halit Casim el-Huli, *Ahkamü'l-İmtiyaz fi'l-Fikhi'l-İslami ve Tatbikatühü'l-Muasıra Diraseten Fikhiyyeten Tesliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

²³⁵ Ayat Adnan Vehhab, *Gyabu Sahibi'l-Hakk ev Ehadi'l-Akidin ve Eseuhu'l-Fikhiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2018.

²³⁶ Abdülhamit Abdulmuhsin el-Hanini, *El-İbra fi'l-Fikhi'l-İslami diraseten mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.

²³⁷ Ramazan Salim Feyyaz, *el-Ahkamü'l-Çaybiyye fi Kanuni Usûli'l-Muhakemati's-Şeriyeye ve Kanuni'l-Ahvali's-Şahsiyyeti'l-Ürdüniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.

²³⁸ İman Muhammed Ömer, *Ahkamü'n-Nisa fi Şuuni'l-Kaza Diraseten Fikhiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.

²³⁹ Mhair Maruf en-Nidaf, *Butlan li Hükmi'l-Kazai fi'l-Fikhi'l-İslami Diraseten Mukareneten bi'l-Kanun*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

²⁴⁰ Mustafa Muhammed el-Kudat, *et-Tağyirat'i-Tarie ale'l-Beyyinat Diraseten Fikhiyyeten Kanuniyyeten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.

²⁴¹ Raid Nasri Cemil, *es-Sevabit ve'l-Muteğayyirat fi't-Teşri'l-İslami Diraseten Usûliyyeten Tahliliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.

²⁴² Abdülcelil Zühayr Damra, *el-Hukmü's-Şer'i beyne Asaleti's-Sebat ve's-Salahiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 1999.

²⁴³ Süleyman Salim Selame, *el-Hibratü'l-Kazaiyye Hucetuhu ve Tatbikatuhu fi'l-Mehakimi's-Şeriyeti'l-Ürdüniyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.

²⁴⁴ İman Hasan Hasan, *De'ava's-Şahsiyyeti'l-İtibariyye ve Tatbikatüha fi'l-Mehakimi's-Şeriyeye Diraseten Mukareneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.

²⁴⁵ Muhammed Ali el-Ömeri, *es-Suldatü't-Takdiriyye li'l-Kâdi fi'l-Fikhi'l-İslami ve Tatbikatuhu fi'l-Mehakimi's-Şeria*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.

hukuki incelemesi,²⁴⁶ Şeriat hükümlerinde ölçüm kuralları,²⁴⁷ dava sürecinde ifadede ithamlar ve şeri mahkeme kanunlarındaki uygulamaları,²⁴⁸ yargı sorunları ve İslam fıkhdaki sonuçlarının hukuk ile karşılaştırmalı incelemesi,²⁴⁹ af ve feragat etme kuralları uygulamalı inceleme,²⁵⁰ hukukta bağlılık kuralı ve İslam fıkhdaki uygulamaları,²⁵¹ hukuki kanunun unsurlarına has fıkhi hükümler ve Ürdün şeri hukukundaki uygulamaları,²⁵² İslam Şeriatında yargı ile ilgili genel ilkeler,²⁵³ İslam fıkhdında zararın nefyi ilkesi ve hukuki uygulamaları,²⁵⁴ ispat vasıtalarındaki gelişmeler,²⁵⁵ hukukta ihtiyati tedbir kuralı ve uygulamaları,²⁵⁶ İslam fıkhdında medeni yargılama hükümlerinin uygulanma kuralları,²⁵⁷ İslami yargılamada hukuki sorumluluk İslam fıkhi ve meşru siyasette ayrıntılı incelemesi,²⁵⁸ İslami yargılamada kitle iletişim araçları,²⁵⁹ fıkhıta realite ve İctihada etkisi,²⁶⁰ fıkhi kaideler ve felaket hükümlerine etkisi²⁶¹ gibi konularda doktora tezleri hazırlanmıştır.

Görüldüğü gibi tezlerin ticaret hukukundan sonra en fazla yoğunlaştığı ikinci alan ceza ve yargılama hukukudur. Vicdan duygusunun kazaya etkisi, tutuksuz yargılama, deliller, kanunun unsurları ve iletişim araçları gibi alanın önemli konularında doktora tezleri çalışılmıştır.

Yukarıda zikredilen hukuk dallarının dışında **tıp hukuku** alanında da araştırmalar yapılmıştır. Bunlar; tıp ile ilgili hükümlerin istinbatında şeri delillerin etkisi,²⁶² ölümden sonra

- ²⁴⁶ Nidal Sad Ahmet Sultan, *eş-Şübühat fi'l-İsbat ve Asaruha Diraseten Fikhiyyeten Kanuniyyeten Muukaranaten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²⁴⁷ Safa Ahmet Mahmut, *ed-Davabitü'l-Mi'yariyye fi Tenzili'l-Ahkami's-Şeriyeye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ²⁴⁸ Süleyman Halil Cibril, *ed-Ta'n fi'l-İkrar Esnae Seyi'd-Da'va ve Tatbikuhi fi Kanuni Usûli'l-Muhakemati's-Şeriyeye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ²⁴⁹ Mahmut Abdurrahman Muhammed, *'Avarizu'd-Dava ve Asaruha'l-İslamiyye fi'l-Fikhi'l-İslami Diraseten Fikhiyyeten Mukaraneten bi'l-Kanun*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2008.
- ²⁵⁰ Üsame Adnan İyd, *Kavaidü'l-İğtifar Diraseten Tesliyyeten Fikhiyyeten Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ²⁵¹ Amir Ahmet Mahmut, *Kavaidü'l-Tebeyye Zavabituha ve Tatbikatüha fi'l-Fikhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2004.
- ²⁵² Muhammed Yunus Falih, *el-Kavaidü'l-Fikhiyyetü'l-Muhtassa bi Mukavvimatil-Hukmi'l-Kazai ve Tatbikatüha fi'l-Kazai's-Şer'i'l-Ürdüni Diraseten Mukaraneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ²⁵³ Muhammed Ahmet Abdürrezzak, *el-Mebadü'l-Amme li'l-Kaza fi'l-Teşrii'l-İslami Diraseten Tesliyyeten Tahliliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²⁵⁴ Abdülmecit Ahmet Rebabia, *Mebdeü Nefyi'z-Zarar fi'l-Fikhi'l-İslami ve Tatbikatuhu'l-Kazaiyye Diraseten Mukaraneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²⁵⁵ Eymen Muhammed Ömer, *el-Müsteciddat fi Vesaili'l-İspat*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2002.
- ²⁵⁶ Muhammed Ömer Semai, *Nazzariyyetü'l-İhtiyadi'l-Fikhiyye Diraseten Tesliyyeten Tatbikiyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ²⁵⁷ Ahmet Ali Yusuf, *Nazariyyetü Tenfizi'l-Ahkami'l-Kazaiyyeti'l-Medeniyye fi'l-Fikhi'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2005.
- ²⁵⁸ Emed Ali Muhammed, *Nazarüyyetü'l-Mesuliyyeti'l-Kazaiyyee fi't-Teşrii'l-İslamiyye Diraseten Tesliyyeten fi'l-Fikhi'l-İslami ve's-Siyaseti's-Şeriyeye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.
- ²⁵⁹ Memduh el-Akkaş, *Vesailü'l-İlam fi't-Teşrii'l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2002.
- ²⁶⁰ Mahir Hüseyin Muhammed Hasan, *Fikh'ul-Vaki' ve Eseruhu fi'l-İctihad*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ²⁶¹ Mahir Zeyb Sa'd ed-Din, *el-Kavaidü'l-Fikhiyye ve Eseruhu fi Ahkami'n-Nevazil Diraseten Nazariyyeten Tatbikiyyeten*, Dünya İslami Bilim ve Eğitim Üniversitesi, Amman, 2010.
- ²⁶² Tefvik Abdurrahman Salim, *Eserü'l-Edilleti's-Şer'iyyeti fi İstinbadi Ahkami'l-Mesaili't-Tibbiye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.

insan bedenine tıbbi müdahalenin İslam fıkhında ve Ürdün hukukunda karşılaştırılması,²⁶³ Yemen’de el-Kat bitkisi ile ilaç yapmada meşru yöntem,²⁶⁴ şeri kanunlar ve ilmi veriler arasında genetik mühendisliği,²⁶⁵ ölüye müteallik haklar²⁶⁶ şeklindedir. **Hukuk tarihi** alanında ise Raşit halifeler döneminde insan hakları uygulamaları,²⁶⁷ günümüz İslam fıkhının seyri ve kapsam alanı delillerle ayrıntılı incelemesi,²⁶⁸ tekrar ve yeniliklerde arasında fıkhi hükümler,²⁶⁹ İbn Hazm ve Muhalla’sı,²⁷⁰ İmam Cüveyni’de idare fıkhu,²⁷¹ Mekasıdu’ş-Şeria anlayışı ve mali işlemlerdeki etkileri,²⁷² İbni Useymin,²⁷³ İ. Kasani,²⁷⁴ Bedreddin Ayni,²⁷⁵ Maverdi’de siyaset fıkhu,²⁷⁶ fıkıh kitaplarındaki nahvi yanlışlıklar²⁷⁷ ve haricinde İslam hukukuna göre engellilere dair hükümler²⁷⁸ konularında tezle hazırlanmıştır.

Sonuç

Yaptığımız araştırmada Ürdün’de farklı üniversitelerde hazırlanan doktora tezlerinin fıkıhın temel konularından birisi olan furu-i fıkıh alanında yoğunlaştırıldığını gördük. Buna karşılık usul-i fıkıh alanındaki tez sayısı ise furu-i fıkıh alanına oranla son derece az bir sayı dokuzdur. Bu durumun sebebini furu-i fıkıhın hayatın içinden karşılığının olması, usulün ise hukukun teorik kısmı olması ile izah etmemiz mümkündür.

- ²⁶³ İsmail Yusuf Hasan, *et-Tedehhulü’t-Tıbbi fi Bedeni’l-İnsan ba’de’l-Vefat fi’l-Fıkhı’l-İslami Diraseten Mukarereneten bi’l-Kanuni’l-Ürdüni*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2009.
- ²⁶⁴ Hena Salim Abdülkadir, *es-Siyasetü’ş-Şeriyeye fi Muvaceheti Teadi’l-Kat bi’l-Yemen*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2010.
- ²⁶⁵ İyad Ahmet Muhammed İbrahim, *el-Hendesetü’l-Verasiyye beyne’l-Mu’dayati’l-İlmiyyr ve’z-Zavabidi’ş-Şeriyeye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2001.
- ²⁶⁶ Cafer Mahmut Melkavi, *El-Ahkamu’l-Fikhiyyeti’l-Muteallika bi’l-Meyyit diraseten fikhiyyeten mukarereneten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ²⁶⁷ Muhammed Said Muhammed, *Tatbikatü Hukuki’l-İnsan fi ‘Ahdı’l-Hilafeti’r-Raşide*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ²⁶⁸ Şüveyş Huzaa Ali, *Mesiratü’l-Fıkhı’l-İslami’l-Muasır ve Melamihuhu Diraseten Vesaikiyyeten Tahliliyyeten*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2000.
- ²⁶⁹ Vessam Mahmut Cebr, *El-Kavaidi’l-Fikhiyye beyne’t-Tekrar ve’l-İbtikar inde’ş-Şafiiyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2018.
- ²⁷⁰ Levi Galib ez-Zenibat, *El-Kavaidi’l-Fikhiyyeti’l-Müstehlesa min Kitabi’l-Muhalla bi’l-Asar li’l-İmam İbn Hazm*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2006.
- ²⁷¹ Şadi Mahmut Hasen, *El-Fıkhı’l-Maslahi ve Tatbikatühü inde’l-İmami’l-Cüveyni fi Kitabihı’l-Ğiyasi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2018.
- ²⁷² Hişam Said Ahmet Ezher, *Mekasıdü’ş-Şeria inde İmami’l-Harameyn ve Asaruha fi’l-Tasarrufati’l-Maliyye*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2003.
- ²⁷³ Nevaf Rahil eş-Şerari, *Cuhudu’ş-Şeyh İbn Useymin fi’l-Fıkhı’l-İslami ve Usulihı*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ²⁷⁴ Mahmut Ali el-Handavi, *El-İmamu’l-Kasani ve Menhecuhu fi’l-Fıkhı’l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2011.
- ²⁷⁵ Zafer Haşım Salih, *Bedruddin Ayni ve Cuhuduhu’l-Fikhiyye fi Kitabihı Umdeti’l-Kari*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2012.
- ²⁷⁶ Bessam Ali Nemr, *El-Fıkhı’s-Siyasi inde’l-İmami’l-Maverdi*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2017.
- ²⁷⁷ Ali Yakup Muhammed, *Kazaya’n-Nahvi’l-Arabi fi Kütübı’l-Fıkhı’l-İslami*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2013.
- ²⁷⁸ Ali Avde eş-Şerafat, *Ahkamu’l-İzar fi’l-Fıkhı’l-İslami Diraseten Fikhiyyeten Mukarereneten Ali Avde eş-Şerafat*, Ürdün Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Amman, 2007.

Fürû-i fikhın üçlü tasnifte en az doktora çalışılan kısmı ibadattır. Genel manada diğer üniversitelerle birlikte özelde Ürdün Üniversitesi'nde bu konuda biraz ihmalkârlık yapıldığını söyleyebiliriz.

Muamelat hukukunda özellikle ticaret hukuku ve ukubatta ceza ve yargılama hukuku en fazla çalışılan hukuk dallarının başında gelmektedir. Önceden de zikrettiğimiz gibi bunun sebebi özellikle başkent Amman'ın bir finans ve ticaret merkezi olması ve gelişmiş bir hukuk sistemine sahip olmasıdır. Bununla birlikte muamelatın diğer bir alt başlığı olan kamu hukuku da özellikle tez sayısının fazla olduğu alanlardandır. Buna karşılık belirtmemiz gerekir ki bir diğer alt başlık olan miras hukukunda hazırlanmış tez tespit edemedik. Bu sebepten Miras Hukukunun ihmal edilmiş başka bir hukuku dalı olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Aybakan, Bilal, "Muamelat", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c. XXX, s. 318-319.
- Aydın, Yusuf, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2019.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul ty., c. I.
- Dönmez, İbrahim Kâfi ve Köksal, Asım Cüneyd, "Usûl-i Fıkıh", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, c. XXXXII, s. 201-210.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2019.
- Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2006.
- Gümüş, Bünyamin "Muhammed b. Suud Üniversitesinde İslam Hukuku Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Genel Değerlendirmesi", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun 2019, Sayı: 8, ss. 83-104.
<https://sharia.yu.edu.jo/index.php/homear/2018-07-24-10-39-59> (14.05.2020)
- <https://www.aau.edu.jo/en/page/introduction.31.05.2020>
- <https://www.wise.edu.jo/ar/content/القانون للشريعة نوح القضاة الشيخ كلية> 12.05.2020
- İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52/1, 2003. ss. 167-181.
- Koca, Ferhat, "İbadet", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, c. XVIII. ss. 240-247.
- Şahin, Cemalettin, "Ürdün", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012, c. XLII, ss. 352-354.